



Büşra Nur Topal Akdoğmuş, *Çapanoğulları: Taşra Elitinin Dönüşümü*,
İstanbul: İletişim Yayınları, 2025, 328 s.

Değerlendiren: Mine Meydancı

Taşra elitlerinin dönüşümü ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecindeki iktidar ilişkileri, tarih ve siyaset bilimi açısından önemli bir araştırma konusu olarak öne çıkmaktadır. Çapanoğulları ailesinin dönüşümü, yerel düzeyde iktidarın nasıl işlediğini anlamak için somut ve özgün bir örnek sunmaktadır. Foucault'nun iktidarın merkezi bir kurum veya mülk olmadığını, toplumsal ilişkiler içinde dağıldığını ve disiplin aracılığıyla sürdürüldüğünü vurgulayan yaklaşımı (Foucault, 2003; 2005) ile Althusser'in öznelere toplumsal eylemlerinin iktidar ilişkileri tarafından çevrelendiği görüşü (Althusser, 2014), taşra stratejilerini kavramada açıklayıcı bir teorik çerçeve sağlamaktadır. Bu çerçeve, yerel düzeydeki uyum stratejileri ve elit konumlanışlarının tarihsel bağlamda değerlendirilmesini kolaylaştırır. Bu noktada, Büşra Nur Topal Akdoğmuş'un Çapanoğulları: Taşra Elitinin Dönüşümü adlı eseri, ailenin Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçteki stratejik uyum çabalarını ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır. Cumhuriyet'in İnşasında Taşrada Muhalefet: Çapanoğulları'nın İki Rejim Etrafındaki Dönüşümü başlıklı sosyoloji çalışmasıyla doktora derecesini tamamlayan yazar, Sosyal Temsilde Yarım Erkeklik: Et Yemeyen Erkeklerin Toplumsal Durumu adlı makalesiyle de V. İlişkisel Sosyal Bilimler Kongresi'nde teşvik ödülüne layık görülmüştür.



Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, minemeydanci@gmail.com



<https://orcid.org/0009-0002-9003-0440>



DOI: 10.12658/D0413
insan & toplum, 2026;
insanvetoplum.org

Uzun süreler boyunca taşra toplum düzeninden Osmanlı merkez bürokrasisine kadar birçok alanda görev alan çapanoğullarının iki rejim etrafındaki dönüşümünü konu edinen bu kitap ailenin Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet sonrasına kadar benimsediği hem emredici hem itaatkâr siyaseti merkeze alıyor. Çapanoğulları ailesi Yozgat havalesinin köklü ve büyük bir hanedan ve elit sülalesidir. Popüler hafızada milli mücadele dönemindeki çapanoğlu isyanı ile ve altından çapanoğlu çıkar deyimi ile bilinirler. Uzun süreler boyunca taşra toplum düzeninden Osmanlı Merkez bürokrasisine kadar birçok alanda görev alan Çapanoğullarının iki rejim etrafındaki dönüşümünü konu alan bu kitap ailenin Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet sonrasına kadar benimsediği hem emredici hem de itaatkâr Siyaseti anlatıyor.

Devlet, üst zümre ve toplumun diğer katmanları arasındaki ilişkiselliklere odaklı bir üst anlatı kurulduğu, İmparatorluk dönemi ile başlayan anlatı, Bâb-ı Âli'nin stratejileri karşısında geliştirilen hamlelerden Cumhuriyet arifesinde Ankara karşısında yerel dinamikleri örgütleyen baskı kurma gücüne uzanıyor ve oradan Cumhuriyet sonrası uyum stratejilerine ilişki ağları üzerinden temas ediyor. Bu doğrultuda süreklilik ve değişim örüntüleri olay anlatımlarıyla örneklendiriliyor. Çapanoğullarının bu dönüşüm sürecini konu alan Büşra Nur Topal Akdoğan, merkez çevre diyalektiği Patrimonyalizm, sultan rejimleri ve güçlü devlet geleneği gibi büyük modelleri de zihnin gerisinde tutarak fakat esasen devlete toplumdan bakan bir görüş açısıyla inceliyor. Akdoğan, alanda gerçekleştirilen araştırmaları anlatı analizi ve sosyal ağ analizi teknikleri ile toplamış, sözlü tarih ve biyografik anlatı görüşmeleri, hatırat metinlerini de kullanarak çalışmasının yöntemini belirlemiştir. Çalışmasının kaynaklarını güçlendirmek adına Osmanlı Arşiv belgeleri ve Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığından almış olduğu verileri de çalışmasına dahil etmiştir. Yazar, çalışmasını bu kaynak ve yöntemlere dayalı bir şekilde planlayarak kitabını üç ana bölüme ayırmıştır: 1. Bölüm: Çapanoğlu Seçkinleşmesinin İlk Adımları; 2. Bölüm: Cumhuriyete Geçiş Sahnesinde Çapanoğulları; 3. Bölüm: Yeni Devlet Düzeni: Çapanoğullarının Stratejik Uyum Arayışları

Yazar, kitabın birinci bölümünde ilk olarak Çapanoğulları ailesi üzerinden Osmanlı taşrasındaki iktidar ilişkilerinin nasıl kurulduğu ve dönüştüğü üzerine yoğunlaşıyor. Bozok Sancağının elde edilmesi, malikâne sistemiyle kurulan merkez bağlantıları ve bürokratik kadrolarda görev alma gibi örneklerle, ailenin çok yönlü sermayeleri nasıl seferber ettiğini ortaya koyuyor. Akdoğan, âyan kavramını sabit bir kategori olarak değil, tarihsel bağlamda şekillenen bir statü olarak ele alıyor. Ya âyan değilseler? sorusu bu anlamda hem Çapanoğullarının konumunu hem de taşra elitliğine dair genellemeleri sorguluyor. Bölümde Kapıkulu istihdamı, yerel mizahî anlatılar ve kültürel soyluluk vurguları üzerinden ailenin toplumsal meşruiyetini nasıl

inşa ettiği ayrıntılı biçimde ele alınıyor. Yazar, iktidarın sadece merkezden çevreye doğru değil, yerelden merkeze doğru da şekillendiğini göstererek Foucault'nun iktidar anlayışıyla paralel bir çerçeve kuruyor.

Kitabın ikinci bölümünde yazar, 1920'deki Çapanoğlu Hadisesi üzerinden taşrada muhalefetin, isyanın ve seçkinliğin dönüşümüne odaklanıyor. Hafız Şahab gibi figürler aracılığıyla, sıradan aktörlerin tarih sahnesindeki görünmezliğini görünür kılmayı amaçlıyor. Bu noktada resmi tarihle hatırat anlatıları karşılaştırılarak, olayların tek boyutlu bir isyan olarak okunamayacağı vurgulanıyor. Çapanoğlu kardeşlerin farklı siyasi duruşları, taşra seçkinliğinin yekpare olmadığını; iç gerilim ve çeşitlilik taşıdığını gösteriyor. İsyân, sadece bir iktidar karşıtlığı değil, aynı zamanda yerelde biriken rahatsızlıkların ve kırılmaların ifadesi olarak ele alınıyor. Bölüm, söylentilerin, eşkıyalığın ve duygusal belleğin de siyasallaşabileceğini göstererek, taşradaki iktidar ilişkilerini çok yönlü bir çerçevede inceliyor. Akdoğmuş bölümde, taşrada merkezden bağımsız bir siyasal alanın nasıl oluştuğunu başarıyla ortaya koyuyor.

Son bölümde yazar, 1920 sonrasında Çapanoğullarının değişen siyasal rejimle ilişkisini ele alıyor. Bu bölümde aile üyelerinin yeni kurulan Cumhuriyet'e nasıl mesafe çizdiğini, kimilerinin geçmişle arasına sınır koyarak nasıl "biz isyan edenlerden değiliz" dediği anlatılıyor. Yazar, bu yeni dönemde aileden bazı kişilerin hariciyede görev aldığını, hatta soyadını değiştirerek geçmişle bağını sembolik olarak koparmayı tercih ettiğini örneklerle gösteriyor. Son olarak, yaşayan Çapanoğullarının "uyum stratejileri" başlığı altında, ailenin günümüzdeki temsilcilerinin politik sessizliğini ve toplumsal konumlanışlarını tartışan yazar, taşra elitliğinin Cumhuriyet dönemindeki dönüşümünü, yalnızca kayıp bir iktidar hikâyesi değil; aynı zamanda sürdürülebilir bir sosyal konumun yeniden inşası olarak da sunuyor.

Topal Akdoğmuş'un çalışması, taşra elitini tarihsel bağlamda çok katmanlı, çatışmalı ve dinamik bir yapı olarak ele almasıyla dikkat çekicidir. Çapanoğulları ailesi örneği üzerinden Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan elit dönüşümünü ayrıntılı biçimde inceleyen yazar, yalnızca resmî belgeleri değil, aynı zamanda hatırat, sözlü anlatılar ve biyografik görüşmeler gibi alternatif kaynakları da kapsamlı bir şekilde kullanmıştır. Bu yaklaşımıyla tarih yazımına eleştirel bir katkı sunmakla kalmayıp, taşrada iktidarın nasıl işlediğine dair özgün ve yerel bir perspektif de kazandırmaktadır. Kitap, yerel güç ilişkilerini merkezi politikalarla karşılaştırmalı olarak analiz etme kapasitesi sayesinde, taşra elitlerinin toplumsal ve siyasal rolünü çok boyutlu bir şekilde ortaya koymaktadır. Özellikle isyan, muhalefet ve uyum stratejileri gibi kavramları değerlendirirken, taşradaki politik özneliği ve aktörlüğü görünür kılmakta; farklı aktörlerin karar alma süreçlerini ve stratejik hamlelerini tarihsel bağlam içinde ele almaktadır. Bununla birlikte, bazı bölümlerde kullanılan kuramsal çerçeve, metnin

anlatı gücünü zaman zaman gölgelemekte ve okuyucunun kitabın olay örgüsünü takip etmesini sınırlayabilmektedir. Ayrıca, eser odaklandığı Çapanoğulları ailesi üzerinden taşra elitini incelerken, taşradaki diğer sosyal aktörlerin rolüne ve elit içi farklılıkların derinliğine daha fazla yer verilebilirdi; bu durum, analizin genellenebilirliği ve toplumsal çeşitliliği görme kapasitesi açısından sınırlılık oluşturabilir. Yine de bu durum, eserin genel değerini azaltmamaktadır; aksine, kuramsal zenginlik ile alan araştırmasının bir araya gelmesi, Topal Akdoğan'ın çalışmasını tarih, siyaset bilimi ve kültürel çalışmalar alanları için önemli ve kapsamlı bir kaynak hâline getirmektedir. Bu yönüyle eser, taşra elitlerinin Türkiye modernleşmesindeki rolünü anlamak isteyen araştırmacılar için hem metodolojik hem de analitik açıdan ilgi çekici bir başvuru noktası sunmaktadır.

Kaynakça

Foucault, Michel: İktidarın Gözü Seçme Yazılar-4, Çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2003.

Foucault, Michel: Özne ve İktidar Seçme Yazılar-2, 2. Baskı, Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2005.

Louis Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İthaki Yayınları, İstanbul, 2014, s.81.